

Udenrigspolitik for enkeltmand

Klaus Carsten Pedersen

Niels Barfoed: **En kriger – Portræt af Ole Lippmann**, Gyldendal, København 2005, 488 s.

Herbert Pundik: **Det er ikke nok at overleve – Erindringer**, Gyldendal, København 2005, 360 s.

Herbert Pundik: **Du kan hvis du tør – Erindringer**, Gyldendal, København 2006, 390 s.

Ifølge grundlovens § 19 er det 'kongen' (i klartekst: regeringen), der handler på rigets vegne i mellemfolkelige anliggender.

Borgerens formelle indflydelse er indirekte og udøves med stemmeseddel og blyant ved folketingsvalg og folkeafstemninger. Men for nogle er det ikke tilstrækkeligt, og begrebet 'borgerdiplomati' er ved at vinde fodfæste. Borgerdiplomati udøves af organisationer og private borgere, som mener, at de ikke bare har ret, men også pligt til at blande sig. Ole Lippmann og Herbert Pundik gik i krig, da de følte, at de ikke kunne andet, og da krigen var vundet, lavede de en omvendt Clausewitz og fortsatte kampen for frihed med andre midler. Længe før nogen

havde hørt om borgerdiplomati, blev de borgerdiplomater, måske de bedste vi har haft i her landet.

Lippmann

Ole Lippmann døde i 2002. Mange af hans venner havde i årevis bedt ham om engang at skrive sine erindringer; men han ville ikke. Han mente, at man skulle bruge sin tid og sine kræfter på den store historie og ikke på hans personlige historie. *Politikens* Ninka fik dog et langt og levende interview med ham, da han fyldte firs, og kaldte ham den blufærdige ridder af den nødvendige samvittighed. Gode glimt, men ikke hele billedet.

Niels Barfoed lærte ham og hans kone Inga at kende i 1992 på en af Det Udenrigspolitiske Selskabs studierejser, og Lippmann gjorde et stærkt indtryk på ham, som han gjorde på alle, der mødte ham. Barfoed er litterat og forfatter, ikke historiker af fag; men han blev meget hurtigt klar over, at der i Lippmanns liv lå en stor historie i begge betydninger af ordet, og efter Lippmanns

Udenrigspolitik for enkeltmand LITTERATUR

død enedes Inga og Barfoed om, at hans liv og indsats havde betydet alt for meget til at skrives i glemmebogen, og de fandt det forsvarligt nu at sætte sig ud over hans personlige blufærdighed. Barfoed fik således adgang til Lippmanns omfattende private arkiv af dagbøger, rapporter og breve, og dér var tilsyneladende lagt spor ud i form af små notater og forklaringer, som kunne lette vejen gennem materialet.

Ole Lippmann var født i 1916, og fik tidligt udviklet sine evner og sin karakter gennem en praktisk uddannelse i familiefirmaet, handelsuddannelse på Niels Brock, studieophold i England i 1935 og USA i 1936-37 og ikke mindst en hjemrejse i 1937 via et Japan på krigsfod, et Manchuriet i krig og et Moskva i færd med den store udrensning. Hans omhyggelige rapporter til firmaet og hans velformulerede breve til familien røber energi og gåpåmod, men også hans levende interesse for den internationale politiske udvikling og et usædvanligt skarpt blik for de store linjer. Som 21-årig havde han set mere af verden end de fleste, og han var blevet grundigt vaccineret mod enhver form for totalitær ideologi.

Han sluttede sig som en selvfølge til modstandsbevægelsen, hvor han bl.a. lærte Svend Truelsen at kende, og da denne efter 29. august 1943 blev leder af den militære efterretningstjeneste, gled han med over i dette arbejde. Han fik bl.a. hovedan-

svaret for de fremragende ugentlige politiske efterretningsrapporter, der gik via Sverige til England og nu er en hovedkilde til tidens historie. I juli 1944 kom han til London for at blive uddannet ved Special Forces og ved Special Operations Executive's (SOE's) danske sektion. Dette i bund og grund civile menneske havde siden slutningen af 1930'erne ment, at man måtte slås for sin frihed, hvis der ikke var anden udvej. Nu blev han kriger.

Ved befrielsen den 4. maj 1945, var han netop fyldt 29. Han havde da i tre måneder været faldskærmschef og dermed de allieredes øverste repræsentant i Danmark med rang af major i den britiske hær. Han havde været de allieredes 'observatør' i Frihedsrådet og medlem af rådets Kommandoudvalg. Sin pistol havde han aldrig fået brug for; men det var ham, der havde givet ordre til den britiske bombning af Gestapos hovedkvarter i Shellhuset, da han vurderede, at Gestapo var ved at rulle det meste af modstandsbevægelsen op. Det var lykkedes ham i besættelsens sidste måneder at gøre den splittede modstandsbevægelse kampklar, men samtidig forberede en fredelig og ordnet overgang til civil styre efter befrielsen.

Samarbejdspolitikerne havde regnet med, at Tyskland ville vinde, og at det gjaldt om at sikre sig en pæn plads i det tyske Europa. Mod slutningen blev de mere usikre. Lippmann var allerede før krigen sikker

LITTERATUR *Udenrigspolitik for enkeltmand*

på, at han ikke ville leve i ufrihed under et totalitært styre, og med sit kendskab til England og USA sikker på, at Tyskland ikke kunne vinde. Det var derfor i en verden domineret af USA og England, at Danmark skulle finde sin plads. Det er måske det mest fascinerende ved Lippmann, at han allerede som 23-årig havde en bedre forståelse af den internationale udvikling end Scavinius og Udenrigsministeriet.

Ole Lippmanns militære mål var nået med de allieredes sejr og Danmarks befrielse. Hans sikkerhedspolitiske mål havde i første omgang været at få Danmark anerkendt som allieret. Også det var nået, bl.a. som følge af hans egen energiske indsats. I næste omgang gjaldt det om at sikre, at Danmark efter krigen ikke gled tilbage i neutralitet og isolation, men fastholdt og befæstede sin nyvundne status som allieret med primært Storbritannien og USA. Lippmann havde gjort, hvad han kunne for at lægge tingene til rette i de sidste krigsmåneder, hvor hans indflydelse var stor; men da den militære sejr var vundet, havde han løst sin opgave, og andre tog over.

Han gik ikke ind i politik, men fastholdt livet igennem sit stærke humanitære og sikkerhedspolitiske engagement, og hans varige interesse for dansk forsvar og atlantisk og europæisk samarbejde inspirerede såvel gamle kampfæller som nye bekendte. Sammen med venen fra Frihedsrådet, Erik Husfeldt, organi-

serede han under Ungarns opstand mod Sovjetunionen i efteråret 1956 på få dage UngarnAmbulancen. Et andet eksempel var hans stadige interesse for Polen, som han betragtede som et grænseland af afgørende betydning for Vesteuropas skæbne. Han lavede et datterselskab i Polen og fik i tidens løb 260 polske læger, sygeplejersker og ingeniører efteruddannet i Danmark.

Et tredje eksempel var to projekter, han havde forberedt i 1944 i London: Det ene var at sikre, at efterretningstjenesten efter krigen kunne følge og analysere ikke bare militære, men også økonomiske og politiske forhold. Det er i dag en selvfølge; men det holdt hårdt, og den første økonom i Forsvarets Efterretningstjeneste måtte han selv ansætte proforma i sit firma og selv aflønne i et par år. Det andet projekt gik også ud på at indsamle, behandle og formidle viden om verden omkring os. Lippmann havde konkluderet, at udenrigspolitik var for vigtig til, at man helt kunne overlade den til politikerne og diplomaterne. Man måtte som i England have et sted, hvor udenrigspolitiske spørgsmål kunne debatteres i et uafhængigt forum, og i 1946 stiftedes Det Udenrigspolitiske Selskab. Lippmann var medlem af bestyrelsen fra 1946 til 2002, han deltog i mange af Selskabets møder, konferencer og studierejser, og han støttede Selskabet med gode råd og betydelige fondsmidler.

Udenrigspolitik for enkeltmand LITTERATUR

Det er en stor styrke ved Barfoeds bog, at han i vid udstrækning lader Lippmann selv komme til orde som den gode og levende skribent, han var. Barfoed, som selv skriver godt, binder alle disse uddrag af beretninger og breve sammen til et helstøbt og spændende portræt af Lippmann – og af hans tid.

Pundik

Herbert Pundiks to bøger er et fantastisk tidsdokument – og et selvportræt. Også Pundik er i årevis blevet opfordret til at skrive sine erindringer. Opgaven forekom ham lidt uoverkommelig, men det forekom ham også mere og mere nødvendigt at få 'bøgført' sit syn på den lange række af personer og begivenheder, han har oplevet, ofte fra en overraskende bagside. Det er der heldigvis kommet to tykke bind ud af, skrevet med hans lette hånd og præget af hans visdom, vid og selvironi.

Også for Pundik fik den tyske besættelse afgørende betydning. I oktober 1943 var han den ene dag en 16-årig elev blandt andre danske skoleelever og den næste en 16-årig jøde på flugt med sin familie – som hans farfar var flygtet med sin familie fra jødeforfølgelserne i Rusland i 1905. Den 5. maj 1945 vendte han som en meget ung soldat i Den Danske Brigade tilbage til Danmark – og 2. G. I efteråret 1947 besluttede FN at dele Palæstina for at oprette et fristed for jøder i en del af deres bibel-

ske hjemland. Araberne gik ikke ind for projektet, og den nye stat Israel var i overhængende fare for at blive kvalt i fødslen. Som mange andre unge jødiske danskere besluttede Pundik at deltage i forsvaret af Israel. Han følte sig forpligtet af sin egen families flugthistorie – og af at have overlevet Holocaust.

Som Lippmann var han i bund og grund civilist, og da krigen for Israels eksistens var vundet, genoptog han en civil tilværelse, der via en førstedelseksamen i økonomi førte ham til et job i Israel, hvor han og hans kone Sussi valgte at slå sig ned med deres førstefødte Uri. De mange forbindelser til Danmark blev dog fastholdt, og da Pundik blev medarbejder ved det israelske blad *Dawar*, blev han også korrespondent for *Danmark Radio* og *Information*. Han var en fremragende reporter og uforfærdet krigskorrespondent. I 1965 kom han til *Politiken*, hvor han blev ansvarshavende chefredaktør fra 1970 til 1993. Hjemmet i Tel Aviv blev opretholdt, og han pendlede de 4.000 km til redaktørjobbet i København: skiftevis 25 dage på arbejde og 10 dage hjemme.

Han havde uden tvivl afgørende betydning for bladets udvikling; men bladet fik også afgørende betydning for ham. Han er af temperament aktør i sit engagement for frihed og demokrati. Og bladet blev en effektiv affyringsrampe for en lang række initiativer og aktiviteter. Mange vedrørte kunst og kultur el-

LITTERATUR *Udenrigspolitik for enkeltmand*

ler humanitære opgaver. Men de fleste og måske vigtigste drejede sig om udenrigs- og sikkerhedspolitik, eksempelvis *Politikens* og *Dagens Nyheters* Frihedspris, tildelt blandt andre en Vaclav Havel i husarrest; Det Danske Kulturinstitut i Riga, oprettet i 1990 på Pundiks initiativ og for penge indsamlet af *Politiken*; "The International Alliance for Arab-Israeli Peace" med økonomisk støtte fra Udenrigsministeriet, et omfattende dialogprojekt for meningsdannere fra Egypten, Israel, Jordan og Palæstina.

Israels skæbne har han fra statens fødsel knyttet sig til på godt og ondt. Han og Sussi mistede deres ældste søn Uri i Yom Kippur-krigen, som Israel efter Pundiks mening kunne have undgået, hvis ikke Golda Meïr havde været en så fuldkommen uduelig leder. Deres yngste søn Ron var den ene af de to israelske historikere, der indledte og gennemførte Oslo-forhandlingerne med ledere fra PLO. Ron arbejder stadig for fred og forsoning mellem israelere og en palæstinensere. Det er interessant, at man i højreorienterede kredse i Israels udenrigsministerium har betragtet netop Pundik som en 'folkefjende'. Forklaringen er selvfølgelig, at han stædigt kritiserer en israelsk politik, som efter hans mening truer Israels eksistens som demokratisk jødisk stat.

Igennem hans hjørneværelse på bladet gik en stadig strøm af diplomater, politikere og andre kontak-

ter. Hans kontaktnet blev meget omfattende, både i Danmark, i Israel og i verden i almindelighed. Han kunne og kan opnå det utrolige med et par opringninger og et møde. "Man kan, hvis man tør."

Han har siddet i Det Udenrigspolitiske Selskabs forretningsudvalg siden 1986 og fandt også her en platform for nyttige aktiviteter. Han tog fx i 1989 initiativ til den første af Selskabet lange serie af studierejser, og mange af dem var han med til at planlægge og lede, bl.a. interessante rejser til Moskva, Baltikum, Østeuropa, Tyrkiet og Mellemøsten.

Han har i mere end tres år blandet sig i begivenhederne, især Øst-Vestforholdet og udviklingen i Mellemøsten, og truffet og dannet sig en, ofte ukonventionel og skarp, mening om dem og de ledere, som traf beslutningerne. Hans to bind erindringer er skatkister af historiefortælling, tør selvindsigt, gode vittigheder, skarpe portrætter, klare analyser, relevante svinkeærinder og skæve visdomsord og slutbemærkninger, der ofte får karakter af finurlige mundheld eller nyttige leveregler ("Man skyder ikke på damer, der tisser.") Man er fra avisen vant til Pundik i små stykker. Her udfolder han sig endelig i et ganske andet format, og hans to bøger er lige så svære at lægge fra sig som bogen om Lippmann.